

ZORICA MRŠEVIĆ

Reč urednice

ZNAČAJ KSENIJE ATANASIJEVIĆ DANAS ILI KSENIJA ATANASIJEVIĆ – NAŠA SAVREMENICA

■ Jedan od osnovnih izazova skupa posvećenog Kseniji Atanasijević, koji je održan u oktobru 2019. godine u Institutu društvenih nauka, bio je naći adekvatan odgovor na pitanje zašto je danas potrebno i značajno baviti se Ksenijom Atanasijević i koje su njene poruke koje usvajamo i danas na početku treće decenije dvadeset prvog veka. Ovaj Zbornik radova, inspirisan oktobarskim skupom, značajno produbljuje i nastavlja promišljanje ponuđenih odgovora kroz osvetljavanje suštinskih aspekata bogatog Ksenijinog opusa u glavnim oblastima, filozofsko-ontološkog i pacifističko-feminističkog, neizbežno sagledanih kroz hrabrost njenog društvenog angažmana.

U kritičkim tekstovima Ksenije Atanasijević konkretizuju se njene glavne filozofske ideje, a pre svega ona temeljna – ontološko-etička: da sva ljudska bića imaju istovetnu suštinu, te da se, samim tim, ličnost svakog ljudskog bića mora poštovati (Vuletić, 2011: 6). Filozofskom artikulacijom, pre svega, antinacizma, antirasizma, pacifizma, feminizma, antitotalitarizma, takođe i kritikom neodgovornog ponašanja političkih i intelektualnih elita, kritikom poražavajuće niskog nivoa javnog političkog diskursa, Ksenija Atanasijević se prihvatila gotovo pionirskog posla, dajući, *de facto*, značajan doprinos razvoju kritičkog toka u srpskoj filozofiji XX veka (Vuletić, 2011: 10–11). Ne treba zaboraviti da je ona bila među prvima koji su, u našoj sredini, a i u Evropi, pisali protiv nacionalsocijalizma i osuđivali proganjanje Jevreja (Vuletić, 2011: 13). Mora se na ovom mestu naglasiti da je Ksenija Atanasijević bila ne samo primer beskompromisne borbe za lične stavove, nego i oličenje svesnog ličnog žrtvovanja (Vuletić, 2011: 6)¹ u cilju približavanja apsolutnog duha onome što bi trebalo da bude uspostavljanje realne utopije. Taj javni angažman Ksenije

¹ Ksenijini radovi su njoj samoj, u vremenu kad su nastajali i u potonjim vremenima, doneli velike nevolje i stradanja.

Atanasijević protiv nacionalsocijalizma i antisemitizma bio je model herojskog stava individualnog otpora i dokaz da je on moguć i u najtežim društvenim i političkim okolnostima.

Njeno učenje sadrži i filozofsku elaboraciju humanističkog i aktivističkog suprotstavljanja zlu. Ako je zlo već tako moćno, a dobro previše sputano, ako osećanje humanosti ne postoji uvek u čoveku kao aktivna snaga, onda se mora pozvati u pomoć razum, taj regulativni princip čitavog života, i mora se neumorno raditi na tome da se što temeljnije prosveti što veći broj ljudi. Sa ciljem borbe protiv zla i njegovog ukidanja, ona nastoji na ukidanju svih nasilno postavljenih razlika i nejednakosti između ljudskih bića (Atanasijević, 1931: 2). Shvatajući da je zlo u svima nama, autorka napominje da se moramo pomiriti samo sa tim da je zlo prisutno, ali ne i da je nepobedivo. Smatrala je da možemo i moramo zajedno uložiti napore ka prosvetivanju ljudi i radu na opštem dobru, a ne na zlu radi individualnih dobara.

Suprotstavljanje zlu je tačka susretanja etičkih stavova Ksenije Atanasijević sa našim vremenom u vidu zalaganja za društvene promene koje je nazivala „revolucijom dobra“. Ukazivala je da je potrebno misliti kao skeptik, ali raditi kao čovek koji veruje, pre svega u dobro, slogu i mir (Atanasijević, 1931: 2). „Revolucija dobra“ je krajnja, vrhovna revolucija za preovladavanje saosećanja i čovečne pravičnosti. Ona će uspostaviti stvarni mir i čvrstu slogu među ljudima, koji su i u njeno doba, (baš kao i danas), kako ona kaže, „naoštrelih, razjarenih, razjedinjenih i gotovih da spremno svakog časa zakorače u naslje, osvetu, odmazdu i svaku moralnu gnusobu.“ Sa višeg filozofskog stanovišta, sve grube povrede ličnosti, i u njeno, ali takođe i u naše doba još tako uobičajene, – jer su principi demokratije, slobode i pravičnosti doduše zvanično usvojeni, ali su stvarno ljske bez bitnosti i odjek bez sadržine, – i sva uskraćivanja i potiskivanja razvoja pojedinca, zajednica, država i naroda, imali bi da otpadnu kao čudovišnosti koje dalje ne mogu da se podnose (Atanasijević, 1929: 24). Ideja dobra i danas može da bude polazna osnova naše inspiracije i naših nastojanja za izgradnju demokratskih institucija kao delova Ksenijinje vizije revolucije dobra, npr. održavanje slobodnih, fer i transparentnih izbora, promovisanje rodne ravnopravnosti, obezbeđenje poštovanja ljudskih prava, slobode medija, manjinskih prava i vladavine zakona, promovisanje tolerancije i

nediskriminacije i globalnog mira (Nagy, Knežević-Bojović, 2015: 489).

Više puta je u tekstovima ovog Zbornika ukazivano na osnovno Ksenijino dosledno zalaganje da pijetet prema ljudskoj ličnosti bude polazna tačka svakog etičko-političkog delanja i procenjivanja. Samo tako je moguće da se garantuje puna sloboda razvoja i svakom individuumu, kako najistaknutijem, tako i najneznačajnijem, i svakom narodu, kako najmnogoljudnijem, tako i najmanjem. Vizionarski artikulisane Ksenijine misli bliske su onima koje će tek posle masovnih stradanja naroda, država i pojedinaca u Drugom svetskom ratu postati idejna osnova Opšte deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, usvojene 1948. godine.

Autorke i autori, zastupljeni u Zborniku, ističu feminizam Ksenije Atanasijević, feminizam koji nije samo nastojanje na pravima žena već na unapređenju prava i dostojanstva svih ljudi (Atanasijević, 1932: 1). Time se izgrađuje jedna nova etička doktrina koja nastoji na postizanju svakako univerzalnijeg, „boljeg i plemenitijeg odnosa među ljudima oba pola koji će isključiti svako fizičko i moralno zloupotrebavanje drugoga“. U tome joj je polazna tačka – ukidanje nasilno postavljenih razlika i nejednakosti među ljudskim bićima – stav mada utopistički, treba da prihvatimo i danas kao imperativ.

Uzimajući u obzir sve ono što Ksenija Atanasijević predstavlja, svako dobro za koje se zalagala, način na koji je to radila i obrazlagala, možemo je smatrati našom vrlo uvaženom i plemenitom savremenicom. Kao angažovana intelektualka, Ksenija Atanasijević je svoje filozofsko stanovište konkretizovala u stalnom dijalogu sa izazovima njene epohe (Vuletić, 2011: 9), koju je svojim delima daleko prevazišla. Kao današnji čitalac njenih radova ne možemo se oteti opštem utisku da ona zapravo govori i o ovom našem vremenu u kojem mi danas živimo, a ne samo o vremenu u kojem je živela.

Na osnovu njenih ideja koje su bile daleko ispred vremena svog nastanka, i na osnovu toga što je problematika kojom se bavila i danas aktuelno prisutna, ostaje nam kao zadatak savremenog doba, da zaključimo da je danas od izuzetnog značaja celokupno delanje Ksenije Atanasijević. Potrebno je poput Ksenije da budemo „uvereni da će, u doglednom vremenu, ono što je do

nedavno izgledalo kao utopija, postati stvarnosti“. Realizaciju te njene utopističke vizije ona nije dočekala, a verovatno nećemo ni mi, pa tim više smatramo obaveznim da je prihvatimo kao zadatak na kome treba raditi i danas. Zato što je i nama danas „radikalno otklonjena mogućnost da budemo bezbrižni“, kako je pisala naša filozofkinja (Atanasijević, 1937: 24–31).

LITERATURA

- Atanasijević, Ksenija. 1929. Filozofija i politika. Beograd: *Vreme*. 6–9. januar. U: *Etika hrabrosti*. Ur. Vuletić, Ljiljana. 2011. 25–28. Beograd: Žene u crnom. Rekonstrukcija Ženski fond. Centar za ženske studije. Dostupno na: <https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2019/02/ksenija-atanasijevic-etika-hrabrosti.pdf>, pristupljeno 20. 4. 2020.
- Atanasijević, Ksenija. 1930. *Filozofski fragmenti*, knjiga II. Beograd: Prosveta.
- Atanasijević, Ksenija. 1931. O uticaju žene na širenje pacifističke ideje. Beograd: *Pravda*, 20 maj. U: *Etika hrabrosti*. Ur. Vuletić, Ljiljana. 2011. 45–68. Beograd: Žene u crnom. Rekonstrukcija Ženski fond. Centar za ženske studije. Dostupno na: <https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2019/02/ksenija-atanasijevic-etika-hrabrosti.pdf>, pristupljeno 20. 4. 2020.
- Atanasijević, Ksenija. 1932. Altruističko delovanje žene. Beograd: *Jugoslovenska žena*. 21. maj. U: *Etika feminizma*. 32–33. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava. Ogledi br. 11. Dostupno na: <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Ogledi11.pdf>, pristupljeno 18. 4. 2020.
- Atanasijević, Ksenija. 1937. Intriga i njeni predstavnici u današnjem društvu. Beograd: *Život i rad*. sv. 159. 24–31. U: *Etika hrabrosti*. Ur. Vuletić, Ljiljana. 2011. 83–96. Beograd: Žene u crnom. Rekonstrukcija Ženski fond. Centar za ženske studije. Dostupno na: <https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2019/02/ksenija-atanasijevic-etika-hrabrosti.pdf>, pristupljeno 20. 4. 2020.
- Atanasijević, Ksenija. 1940. Anonimna pisma i njihovi tvorci. Beograd: *Pravda*. 24. novembar. U: *Etika hrabrosti*. 105–110. Ur. Vuletić, Ljiljana. 2011. Beograd: Žene u crnom. Rekonstrukcija Ženski fond. Centar za ženske studije. Dostupno na: <https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2019/02/ksenija-atanasijevic-etika-hrabrosti.pdf>, pristupljeno 20. 4. 2020.
- Nagy, Attila i Knežević Bojović, Ana. 2015. Uloga OEBS-a u rešavanju međuetničkog konflikta i primeni vladavine prava na Kosovu, 489–498. U: Četrdeset godina od potpisivanja helsinškog završnog akta. Ur: Zirojević, Mina i Ćorić, Vesna. Beograd: Institut za uporedno pravo i Intermex.
- Vuletić, Ljiljana. 2005. *Život i misao Ksenije Atanasijević*. Beograd: izdanje autorke.
- Vuletić, Ljiljana. 2008. *Etika feminizma*. Položaj žene u našem javnom životu. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava. Ogledi br. 11. Dostupno na: <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Ogledi11.pdf>, pristupljeno 18. 4. 2020.